

Arjen pienistä teoista koko liiketoiminnan tarkoitukseen – ympäristövastuullisuus eteläpohjalaisissa pk-yrityksissä

20.6.2023

SeAMK selvitti Etelä-Pohjanmaan yritysten näkemyksiä yritysvastuusta osana GreenGrow-hanketta. Selvitystä varten haastateltiin 21 eteläpohjalaista pk-yritystä toukokuun 2022 – helmikuun 2023 aikana. Osana yrityshaastatteluja keskityttiin tarkemmin yhteen yritysvastuun ulottuvuuteen; ympäristövastuuseen. Haastatteluissa oli tavoitteena selvittää muun muassa yritysten käsityksiä ympäristövastuusta, konkreettisia ympäristövastuutekoja sekä yritysten kohtaamia odotuksia ja vaatimuksia ympäristövastuun alueella.

Ympäristövastuu viittaa yritysten velvollisuuteen toimia vastuullisella ja kestävällä tavalla ympäristöhaittojen vähentämiseksi ja ympäristön suojelemiseksi. Ympäristövastuu pitää sisällään toimenpiteitä, joilla pyritään sekä minimoimaan negatiivisia ympäristövaikutuksia että maksimoimaan positiivisia ympäristövaikutuksia. Näihin toimenpiteisiin lukeutuvat esimerkiksi resurssiviisas luonnonvarojen käyttö, päästöjen vähentäminen sekä kestävän kulutuksen ja yleisen ympäristötietoisuuden edistäminen. Ympäristövastuussa keskeistä on, että yritys kantaa vastuun sekä toimintansa välittömistä että välillisistä vaikutuksista, mikä nostaa elinkaariajattelun keskeiseen asemaan ympäristövastuullisuudessa.

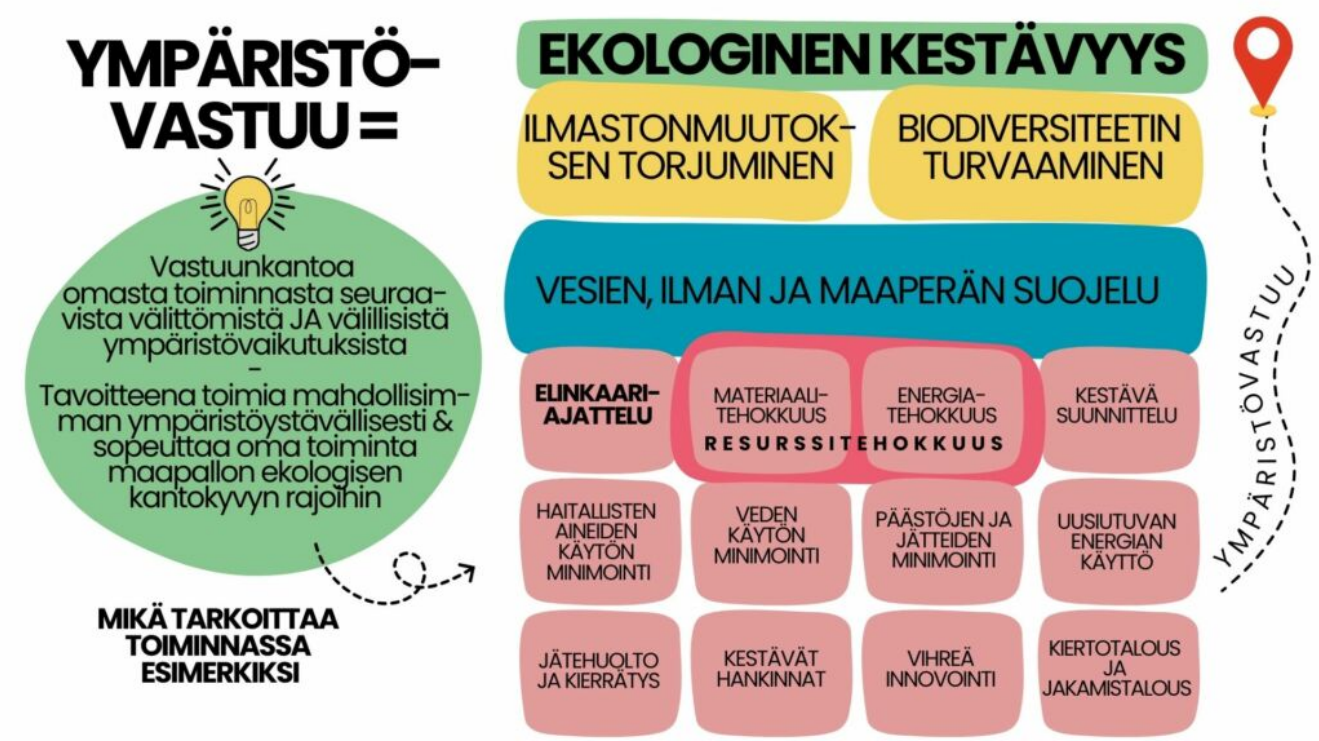

Kuva: Laura Könönen. Kuva on tehty ESR-rahoitteisessa Ympäristöosaamisen kehittämisellä kohti kestävää teollisuutta -hankkeessa.

Järkeviä tekoja arjessa, koko liiketoiminnan valjastamista ympäristöongelmien ratkaisemiseen – ja kaikkea siltä väliltä

Haastateltujen yritysten näkemykset ympäristövastuusta vaihtelevat merkittävästi. Osa yrityksistä hahmottaa ympäristövastuuta yksittäisten tekojen kautta, kun taas toiset integroivat sen keskeiseksi osaksi liiketoimintaansa ja sen tarkoitusta. Useimmat haastatelluista yrityksistä sijoittuvat näiden kahden ääripään välille, ja erityisesti yrityksen toimiala vaikuttaa tällä janalla sijoittumiseen. Palvelualan yrityksissä ympäristövastuullisen toiminnan keskiössä ovat esimerkiksi laitteiden energiatehokkuus, kierrätys tai paperin käytön välttäminen. Osalle yrityksistä on alkuun jopa haastavaa tunnistaa, mitä ympäristövastuullisuus on tai voisi olla heidän liiketoimintansa näkökulmasta, koska ympäristövaikutukset voivat olla palveluyrityksissä paljon vaikeammin tunnistettavissa. Yrityksissä, joiden toiminnasta aiheutuu merkittävämpiä tai helpommin havaittavia ympäristövaikutuksia, ympäristövastuun ymmärtäminen on huomattavasti laajempaa ja siihen panostetaan perustellusti suuremmalla intensiteetillä.

Useissa haastatelluissa yrityksissä ympäristövastuullisuus näyttäytyy ”pieninä arjen tekoina”, jotka kulkevat luonnollisena osana kaikkea tekemistä. Tällaisiksi konkreettisiksi teoiksi haastateltavat kuvaavat esimerkiksi valojen sammuttelun, metalliromun kierrättämisen tai pesuaineiden vaihtamisen vähemmän haitallisiin vaihtoehtoihin. Ympäristöystävällisesti toimiminen nähdäänkin järkevänä ja luontevana tekemisenä, koska se

on useimmiten myös taloudellisesti kannattavaa. Ympäristövastuullisesti ei näin ollen toimita ensisijaisesti ympäristöhyötyjen saavuttamiseksi, vaan hyödyt seuraavat toissijaisesti tehokkuuden ja taloudellisten säästöjen tavoittelusta.

Osassa yrityksistä ympäristövastuullisuus on asetettu koko liiketoiminnan keskiöön. Näissä yrityksissä pyritään omalla liiketoiminnalla luomaan positiivisia ympäristövaikutuksia ja edistämään ympäristökestävyyttä laajemmin yhteiskunnassa. Konkreettisina esimerkkeinä tästä toimivat muun muassa kestävien ja luonnonmukaisten päivittäistavaroiden tarjoaminen kuluttajille perinteisesti käytettyjen tilalle, tai asiakkaiden tilojen energiatehokkuutta merkittävästi parantavat palvelut. Eräs haastateltu yritys kertoo tunnistaneensa ongelman huonolaatuisissa ja kestämättömissä tuotteissa, jotka päätyvät hyvin nopeasti jätteeksi. Tämän seurauksena yritys alkoi tarjota kestävämpiä ja luonnonmukaisempia tuotteita kuluttajille vaikuttaen näin ympäristön tilaa heikentävien jätekuormien pienentämiseen.

Ympäristövastuun kulmakivinä kierrätys, kotimaisuuden suosiminen ja resurssiviisaus materiaalien ja energian käytössä

Yritykset kuvailevat ympäristövastuullisuutta paljolti konkreettisten ympäristötekojen kautta. Vastauksissa korostuvat keskeisimpinä aiheina kierrätys, paikallisuus, kotimaisuus, energiatehokkuus ja uusiutuva energia, ympäristöystävälliset materiaalit ja materiaalitehokkuus sekä kestävät tuotteet ja palvelut. Lisäksi ympäristövastuullisuuteen liittyen esiin nousee muita harvemmin mainittuja näkökulmia, kuten digitaalisuus, ympäristöjohtamisjärjestelmät ja -sertifikaatit, yritysten arvot, hiilijalanjälki- ja hiilineutraaliuslaskelmat sekä biodiversiteettitoimet.

Kierrätys nousee ensimmäisenä aiheena esiin lähes jokaisessa haastattelussa ja näyttää olevan laajalti omaksuttu ja jo pidempään harjoitettu ympäristövastuuseen liittyvä käytäntö yrityksissä. Kotimaisuus ja paikallisuus nousevat myös vahvasti esiin haastatteluissa, joissa useat yritykset kertovat halusta hyödyntää raaka-aineita, tuotteita ja palveluita, jotka on tuotettu mahdollisimman lähellä. Kotimaisuuteen ja paikallisuuteen liittyvät sekä ympäristö- että sosiaalisen vastuun näkökulmat: yritykset haluavat työllistää paikallisia ja kotimaisia toimijoita, mikä voi tuoda erilaisia hyötyjä ympäristölle esimerkiksi vähentyneiden kuljetusten ja parantuneen läpinäkyvyyden kautta.

Myös energiankulutuksen tehostaminen ja uusiutuvan energian lisääminen nousevat vahvasti esiin haastattelussa. Yritykset pyrkivät aktiivisesti parantamaan energiatehokkuuttaan erilaisin keinoin, kuten hyödyntämällä tuotannosta syntyvää hukkalämpöä. Energiatehokkuutta pidetään myös tärkeänä kriteerinä tuotesuunnittelussa sekä hankintoja tehdessä. Haastatteluista on selvästi nähtävillä myös yritysten pyrkimykset siirtyä kohti vähäpäästöisempiä energiamuotoja: käytettävä sähkö on vaihdettu useammassa yrityksessä täysin uusiutuvalla energialla tuotettuun, ja fossiilisilla energialähteillä toimivia lämmitysjärjestelmiä tuetaan aurinkopaneeleilla, vesi-ilmalämpöpumpuilla ja omasta tuotannosta syntyvällä bioenergialla.

Moni yritys tunnistaa materiaalien käytön ja materiaalitehokkuuden olevan keskeistä ympäristövastuussa. Haastatteluissa toistuivat erityisesti materiaalien turvallisuus, terveellisyys ja haitattomuus, mitkä näkyvät konkreettisesti esimerkiksi vesiohenteisten maalien käyttönä tai biologisten torjuntaeliöiden hyödyntämisenä. Muita materiaaleihin liittyviä usein toistuvia asioita ovat materiaalien kierrätettävyys ja luonnonmukaisuus. Osassa haastatteluja nousi myös esiin materiaalien käytön optimointi: materiaaleja ei käytetä enempää kuin on tarpeen, minimoidaan syntyvä hukka ja hyödynnetään oman tuotannon sivuvirtoja. Osa yrityksistä edellyttää tietyiltä materiaaleilta sertifikaatteja, kuten puuvillalta GOTS-sertifikaattia ja puulta PEFC-sertifikaattia.

Haastatteluissa toistuivat usein myös tuotteisiin ja niiden ominaisuuksiin liittyvät kestävyysnäkökulmat. Useassa haastattelussa korostui pyrkimys kestävyyteen: yritykset eivät halua tuottaa tai myydä huonolaatuisia ja lyhytikäisiä tuotteita, vaan tavoitteena on tuoda markkinoille aidosti kestäviä, laadukkaita ja pitkäikäisiä tuotteita. Lisäksi tärkeinä ominaisuuksina pidetään raaka-aineiden ja materiaalien luonnonmukaisuutta ja biohajoavuutta sekä tuotteiden korjattavuutta, energiatehokkuutta ja kierrätettävyyttä elinkaaren loppupäässä.

Systemaattisuus ja tavoitteellisuus tekemisessä vielä melko vähäistä

Vaikka ympäristövastuullisuutta toteutetaan laajasti haastatelluissa yrityksissä sekä pienten että suurten tekojen kautta, ei sitä kuitenkaan toistaiseksi johdeta kovinkaan systemaattisesti tai tavoitteellisesti. Vain harva kertoo asettaneensa konkreettisia tavoitteita yritystoiminnan ympäristökestävyyden edistämiseksi. Haastatteluista ei myöskään käynyt ilmi, että yritykset mittaisivat ympäristönäkökohtiin liittyvää suoriutumista asetetuilla mittareilla. Myös ympäristöasioista viestiminen ja raportointi on toistaiseksi harvinaista. Näiden havaintojen perusteella ei olekaan yllättävää, että ympäristöjohtamisjärjestelmien käyttö on haastatelluissa yrityksissä toistaiseksi melko vähäistä. Ympäristöjohtamisjärjestelmien käyttöön sitoutuneita yrityksiä yhdistää erityisesti asiakkuudet suurempien yritysten kanssa.

Suurten yritysten kanssa yhteistyötä tekeviä yrityksiä yhdistää ympäristöjärjestelmien lisäksi toinenkin tekijä: ympäristövastuullisuuteen kohdistuvat odotukset. Eräs haastateltavista kuvasi tilannetta osuvasti todetessaan, että kun suuret yritykset toimivat tiettyjen vahvojen ympäristöarvojen mukaisesti, vaativat he samanlaista läpinäkyvyyttä ja vahvaa sitoutumista ympäristövastuullisuuden edistämiseen myös omilta yhteistyökumppaneiltaan. Näitä tiukempia odotuksia kohtaa noin puolet haastatelluista yrityksistä, kun taas toinen puoli yrityksistä ei kohtaa minkäänlaisia odotuksia tai paineita ympäristövastuullisuuden saralla. Erilaiset sertifikaatit, kuten ISO 14001 tai ISO 9001, ovat joissain yrityksissä tärkeä tai jopa välttämätön osoitus yhteistyökumppaneille tietyn tasoisesta toiminnasta.

Vaikka ympäristövastuullisuustyö haastatelluissa yrityksissä ei vielä ole kovin organisoitua ja päämäärätietoista, haastatellut yritykset osoittavat vahvaa tietoisuutta ympäristövastuustaan, toteuttavat hienoja ympäristötekoja ja pyrkivät aktiivisesti kehittämään toimintaansa ympäristökestävyyden näkökulmasta. Yritykset ovat myös varsin hyvin ajan hermolla ja tietoisia toimintaympäristössä tapahtuvista muutoksista, joiden myötä yrityksiltä vaaditaan yhä vahvempaa panostusta ympäristövastuullisuuteen.

Haastatteluista käykin ilmi, että yritykset ovat alkaneet panostamaan ympäristötyöhön oma-aloitteisesti, vaikka vaatimuksia yritysten ympäristövastuullisuuteen ei vielä suoranaisesti kohdistuisikaan. Yritysten ympäristövastuullisuuden kehitys näyttääkin lupaavalta, ja jatkossa yritysten olisikin tärkeää suuntautua entistä vahvemmin luomaan positiivisia ympäristövaikutuksia negatiivisten ympäristövaikutusten minimoinnin rinnalla. Tämä on olennainen – ja välttämätön – osa kestävämmän tulevaisuuden tavoittelua, jossa yritysten on otettava aktiivinen rooli valtavien ympäristöhaasteiden ratkaisemisessa.

Yrityshaastattelujen tuloksiin pääset halutessasi syventymään tarkemmin GreenGrow-hankkeen käsikirjasta, joka julkaistaan elokuussa. Käsikirja ja muuta tietoa pk-yritysten vihreään ja inklusiiviseen kasvuun liittyen löytyy GreenGrow-hankkeen verkkosivuilta.

Artikkeli tuotettiin osana Etelä-Pohjanmaan liiton EAKR-rahoitusta saanutta GreenGrow – pk-yrityksen vihreän ja inklusiivisen kasvun tukeminen Etelä-Pohjanmaalla -hanketta. Hanke rahoitetaan REACT-EU-välineen määrärahoista osana Euroopan unionin COVID-19-pandemian johdosta toteuttamia toimia. Hankkeen tavoitteena on vauhdittaa eteläpohjalaisten pk-yritysten vihreää ja inklusiivista kasvua tukemalla yritysten TKI-toimintaa ja yhteistyöverkostoja.Tämä artikkeli on osa hankkeen tuloksia kuvaavaa sarjaa.
Laura Könönen
asiantuntija, TKI
SeAMK

Annukka Koivuranta
asiantuntija, TKI
SeAMK

Sanna Joensuu-Salo
tutkijayliopettaja, dosentti
SeAMK